

14. **Мюшамбле Р.** Оргазм і Захід: історія задоволення від XVI століття до наших днів : монографія. / Робер Мюшамбле / Пер. Ірини Славінської. – Київ: Темпора, 2011. – 444 с.
15. **Сведсен Л.** Філософія моди / Л. Сведсен / Пер. с норвеж. А. Шипунова. – М.: Прогресс-Традиция, 2007. – 256 с.
16. **Серов Н. В.** Эстетика цвета. Методологические аспекты хроматизма. / Н. В. Серов – СПб, ФПБ: ТОО «БИОНТ», 1997. – 64 с.
17. **Стахов А.** Код да Винчи и ряды Фибоначчи. / А. Стахов, А. Слученкова, И. Щербаков – СПб.: Питер, 2006. – 316 с.
18. **Diaconu M.** Atingerea. Proiectul unei estetici tactile / **Madalina Diaconu** // Studia Phænomenologica. – Bucharest, Vol. I, No. 1–2/2001. – p. 121–135; Ein Versuch über den Geruch. Überlegungen zur Durchführbarkeit einer phänomenologischen Ästhetik der Olfaktorik // Studia Phænomenologica. – Vol. I, No. 3–4/2001. – p. 101–135; Phänomenologie als Speläologie oder Prolegomena zu einer Philosophie des Essens // Studia Phænomenologica. – Vol. II, No. 3–4/2002. – p. 65–85.
19. **Kant I.** Sämtliche Werke, Bd. 6: Äund religions-philosophische Schriften / **Immanuel Kant**, hg. Von F. Gross. – Leipzig, 1924. – S. 54.
20. **Souriau E.** La correspondance des arts / **E. Souriau** / Deuxième partie L'art et les arts, 1947. – chapitre VII-VIII. – p. 26–35.

УДК 930.1 + 930.2

О. В. Мішалова

НЕОКАНТИАНСЬКІ ВИТОКИ СУЧАСНОЇ НАРАТИВНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Розглядаються основні положення неокантіанської філософії історії; обґрунтовується теза про методологічну спадковість між основними ідеями неокантіанства і сучасною наративною філософією історії.

Ключові слова: наратив, наративна філософія історії, неокантіанство.

Рассматриваются основные положения неокантианской философии истории; обосновывается тезис о методологической наследственности между основными идеями неокантианства и современной нарративной философией истории.

Ключевые слова: наратив, наративная философия истории, неокантианство.

The paper considers basic principles of Neo-Kantian philosophy of history. Our claim is that Neo-Kantian philosophy of history constitutes a methodological basis for the narrative philosophy of history.

Keywords: narrative, the narrative philosophy of history, Neo-Kantianism.

© О. В. Мішалова, 2012

В останні десятиліття до наукової термінології багатьох гуманітарних дисциплін (у тому числі й історії) поступово увійшло нове поняття «наратив» і похідне від нього – «наративний». Наратив – це складний міждисциплінарний конструкт, предмет і метод у сучасній гуманітарній науці. Однозначне визначення терміну ускладнюється як етимологією слова, багатозначністю поняття «наратив», так і його широкою функціональністю.

Етимологічно термін «наратив» (з англ. «narrative» – оповідь) [6, с.139] пов'язаний з латинським словом «gnarus», тобто «знаючий», «експерт», «обізнаний в чомусь», і споріднений зі словами – «когнітивний», «гнозис», «діагноз», «норма» [7, с.90].

Наративній проблематиці в різних сферах гуманітарного пізнання присвячено низку цікавих робіт. Так, наприклад, узагальнюючий огляд становлення і розвитку наративної проблематики здійснює у своїй праці «Наратологія: основи, проблеми, перспективи» О.Г Трубіна. На її думку уявлення про сутність, структуру, психологічні та соціальні функції наратива почали формуватися ще за часів античності. До I ст. н.е. слово «narratio» використовували як технічний термін, який позначав частину мовлення оратора, що слідувала за проголошенням тезису. Активне вивчення наратива у XX ст., зазначає О. Г. Трубіна, призвело до формування великої кількості його різноманітних теорій. Наприклад, теорії російських формалістів В. Проппа, Б. Ейхенбаума та В. Шкловського; діалогічна концепція наратива, у витоків якої стояв М. Бахтін; концепції «нової критики» (Р. П. Блекмер); неоарістотеліанські теорії (Чикагська школа: Р. С. Грейн, У. Бут); психоаналітичні концепції (З. Фрейд, К. Берк, Ж. Лакан, Н. Ебрехем); герменевтична

і феноменологічні теорії (Р. Інгарден, П. Ріквор, Ж. Пуле); структуралістські, семіотичні та тропологічні концепції (К. Леві-Стросс, Р. Барт, Ц. Тодоров, А. Греймас, Ж. Женетт, Х. Уайт); теорії читацького сприйняття (В. Айзер, Х. Р. Яусс). Практики композиції і репрезентації досліджуються також у «музикології» (Е. Н'юком), художній критиці (У. Стайнер), кінознавстві (К. Метц) [20, с.27-28].

Наратив як предмет та метод дослідження також широко застосовується у соціології, психології і політології. Звернення соціології до наративу, на думку М. Рустіна, є наслідком загальної тенденції зростання інтересу соціальних наук до вивчення біографій, оскільки ані узагальнюючі дослідження в науці (які не можуть ухопити специфічність і миттєвість життєвих реалій), ані фактологічні описи індивідів (в котрих часто відсутні зіставлення, зв'язність та відчуття «есенційності») не здатні адекватно висвітлювати соціальні процеси [18, с.7; 12].

Наративна психологія стверджує, що сенс людської поведінки з більшою повнотою виражається в оповіді, аніж у логічних формулах та законах, оскільки розуміння людиною тексту і розуміння нею самої себе є аналогічним. Людина як «істота, що витлумачує себе», наголошує І.В. Троцук, досягає саморозуміння засобом наративу або безперервної самоінтерпретації, за допомогою якої вирізняє в життєвому потоці моменти, які мають для неї смисл та оціночне значення [19, с.63].

Легітимізуючою функцією наратива в останній час зацікавилася і політологія. О.І. Шейгал підкреслює, що наратив відрізняється ясністю та простотою, доступністю для сприйняття і розуміння (оскільки за текстом політичного наративу стоїть розгорнутий текст культури), що робить його могутнім інструментом політичного впливу [23, с.93].

У філософії науки наратив у своєму загальноприйнятому та узагальненому сенсі розуміється як ім'я певного ансамблю лінгвістичних і психологічних структур, переданих культурно-історичним чином [5, с.30].

Підсумовуючи різноманітні підходи і традиції, з позицій яких на сьогодні осмислюється поняття «наратив», маємо дійти висновку щодо проблематичності виокремлення певної єдиної дисципліни, в межах якої можна було б охопити всі розгалужені аспекти розуміння цього складного феномена. Більш точним буде говорити про різні наратології або теорії наративу. Кожна з них, як зазначає О.Г. Трубіна, вивчає оповідні тексти (наративи), досліджує їх природу, форми та функціонування, загальні риси, властиві всім можливим типам наративу, так само як і критерії, що дозволяють вирізняти останні між собою, а також систему правил, відповідно з якими наративи створюються й розвиваються [20, с.17-27].

Проблематичності додає той факт, що навіть у межах сучасної філософії історії поняття «історичний наратив» є надзвичайно полісемантичним – від типу описово-оповідної праці з історії чи окремого специфічного способу пояснення в гуманітарних науках (вузьке розуміння, характерне для традиційної історіографії та ранньої аналітичної філософії історії відповідно) до ментальної структури, способу усвідомлення й впорядкування навколишнього світу загалом (широке розуміння, властиве тематиці філософської антропології і концепціям історичного наративу постмодерністського спрямування).

Таким чином, можна говорити про актуальність на сьогодні як узагальнюючих досліджень наративної проблематики в методології історичного пізнання, так і спеціалізованих розвідок окремих її питань. Відповідно, метою даної роботи є дослідження методологічної спадковості між основними ідеями неокантіанської філософії історії і сучасною наративною філософією історії.

У цілому неокантіанство – це сукупність різнорідних філософських течій другої пол. ХІХ – першої чверті ХХ ст., кожна з яких характеризується своєю особливою методологічною спрямованістю. Питанням природи історико-гуманітарних наук (до яких належали історія, мистецтво та мораль), специфіки їх методології особливої уваги приділяли засновники баденської школи неокантіанства. Представники останньої підкреслювали специфічність «історичних наук про культуру» (за Г. Ріккертом), яка обґрунтовується складністю їх об'єкта пізнання, тобто людини з її унікальним і неповторним внутрішнім світом, людського суспільства і його історії. Тому вони потребують розробки власного специфічного (однак не менш наукового у порівнянні з «науками про природу») методу дослідження та концептуально-понятійного апарату, форм організації знання.

У ХХ ст. питання методологічного обґрунтування історико-гуманітарних наук не лише не втрачає своєї актуальності, а навпаки, продовжує активно осмислюватися в межах різних філософсько-методологічних напрямів, одним з яких виступає наративна філософія історії.

Поняття наративності як таке, на думку К. Фрідемана, походить від прийнятого кантівською філософією гносеологічного припущення, що ми досягаємо світ не таким, яким він існує сам по собі, а таким, яким він пройшов через посередництво певного споглядаючого розуму (див. за:

[21, с.6)].

Саме як особливу епістемологічну форму, яка надає сенс минулому та впорядковує історичний матеріал, починає розглядатися історичний нарратив у другій половині ХХ ст. у працях А. Данто, П. Рікера, Ф. Р. Анкерсмита, Х. Уайта, Р. Барта та інших.

Відповідно до концепції історичного нарратива А. Данто, оповідь є структурою («каркасом»), способом організації історичного знання. Більш того, він пропонує розглядати нарратив як «свого роду теорії, що потребують підтвердження і котрі, групуючи події, привносять у них певний порядок та структуру. Разом з тим оповідь, на відміну від загальної теорії, завжди прив'язана до місця і часу її створення та становить собою відповідь на історичне питання» [6, с.134-136].

У зв'язку з цим нам видається доречним згадати концепцію апріорної історичної уяви Р. Дж. Коллінгвуда, згідно з якою історик спочатку створює в уяві певну картину минулого (конструкцію або схему), а потім використовує її для визначення істинності фактичного матеріалу і навіть джерел [9, с.233]. На конструктивній ролі уяви в історичній науці наголошував також Р. Барт, розуміючи під нею здатність людського розуму створювати фікції, тобто надавати форми історичному часу, локалізувати історичні події, вигадувати сюжети для послідовного руху історичної реальності (див.: [10, с.124]). Таким чином, історичний дискурс визначається як абстрактна конструкція, а нарратив вважається пояснювальним феноменом, в якому історик певним чином організовує факти з метою встановлення будь-якого позитивного смислу [4, с.438]. Джерелом виникнення сюжетної послідовності, на думку Р. Барта, є не спостереження за дійсністю саме по собі, а необхідність видозмінити та подолати первісну форму, дану людині, – форму повтору [3, с.421-422].

На думку Х. Уайта, історичний твір – це словесна структура у формі оповідного прозаїчного дискурсу (нарративу). «Історії (як і філософії історії) поєднують певний об'єм «даних», теоретичних понять для «пояснення» цих даних і оповідну структуру для їх представлення як знаків сукупності подій, які припустимо відбулися у минулі часи» [22, с.17].

За П. Рікером, історичний нарратив є певною означаючою матрицею, конструкцією («нарративною формою»), яка за допомогою інтриги «зводить разом» і поєднує в цілісну завершену історію різноманітні розрізнені події, схематизуючи таким чином інтелігібельне значення, котре приписується розповіді, взятій як цілісність» [14, с.8].

У концепції Ф. Р. Анкерсмита нарративна інтерпретація являє собою певний гештальт, складну лінгвістичну структуру, спеціально побудовану істориком з метою показу та надання сенсу фрагменту минулого [2, с.122]. Історичний нарратив зображує когерентну систему речень у формі оповідного тексту, в якому можна виокремити два виміри: описовий (висловлювання буквальної істини) і метафоричний (нарративний). «Окремі індивідуальні висловлювання в нарративі можуть вказувати у всіх мислимих напрямках, і лише нарративна «точка зору» задає їм «нарративний напрямок», однак сама «точка зору» виникає лише завдяки цим безпомічним описовим висловлюванням» [1, с.11, с.298-307].

Отже, нарративна філософія історії в «класичному» її розумінні (відмежовуючи таким чином її від постмодерністських концепцій історичного нарративу) зосереджує свою увагу передусім на питаннях структури історичної оповіді, принципах її побудови та функціонування. Основними ознаками нарративної філософії історії є: (1) формалізований метод дослідження; (2) намагання з'ясувати сутність історичного знання за допомогою аналізу структури і логіки висловлювань історичного нарративу; (3) розуміння історичної оповіді як певної організуючої схеми, конструкції, що створюється істориком, і забезпечує надання сенсу подіям минулого засобом пояснення та інтерпретації (нарратив як інструмент пояснення і інтерпретації).

Продовжуючи цей напрям досліджень, історичний нарратив (оповідь) можна розглядати як форму організації та репрезентації історичного знання, функціонально аналогічну теорії в природничих і точних науках, і таку, що відповідає особливим стандартам науковості історико-гуманітарного пізнання в цілому [13, с.158].

Однак конструктивізм сучасної нарративної філософії історії, на нашу думку, ґрунтується і являє собою продовження основних методологічних засад неокантіанської філософії історії. Зокрема, це стосується наступних її положень.

По-перше, критика психологізму в методології науки, оскільки, як підкреслює Г. Ріккерт, предметом логіки пізнання передусім виступає не процес зібрання наукового матеріалу (це є справою окремих емпіричних наук), а процедура його впорядкування, опрацювання та викладення [16, с.46]. Враховуючи той факт, що «духовне» в другій половині ХІХ ст. асоціюється перш за все із «психічним» (психологія як наука про «життя душі»), Г. Ріккерт пропонує відмовитися для позначення циклу гуманітарних дисциплін від багатозначного виразу «науки про дух» на користь назви «науки про культуру» [16, с.102].

По-друге, формальний розподіл спектру наукових дисциплін на дві основні групи за методом

і метою дослідження. Так, В. Віндельбанд поділяє науки на «номотетичні» та «ідеографічні». Продовжуючи його думки, Г. Ріккерт у своїй логіці історичного пізнання виходить із констатації двох принципово різних способів донаукового розуміння дійсності (генералізуючого й індивідуалізуючого), яким відповідають (не співпадаючи з ними) також два принципово відмінних з логічної точки зору види її наукової обробки – генералізуючий та індивідуалізуючий (історичний) методи, що різняться між собою як за метою, так і за своїми кінцевими результатами. Г. Ріккерт підкреслює, що логічний поділ не є реальним розмежуванням, оскільки останнє залежить лише від предметних відмінностей матеріалу [17, с.146-147].

Пізніше Е. Кассієр реабілітує поняття «духу», ототожнюючи його з «духовною культурою» та «культурою» в цілому на противагу поняттю «природи». Наукове (природничо-наукове) мислення, на його думку, є лише «особливою формою вираження творчої енергії духу», тобто наукове пізнання (наука) з пануючою в ньому логічною формою включається як елемент до загальної системи культури поряд з мовою, мистецтвом, релігією, міфом [12, с.726-727].

По-третє, конструктивістська спрямованість теорії пізнання. Емпірична дійсність являє собою для нас незоре різноманіття, яке жодним чином не може бути зображене або описане. Будь-яке судження про дійсність вже є значним її спрощенням. Наочний даний матеріал наука переробляє в абстрактні побудови думки – поняття. У цьому абстрактному процесі переробки й полягає найбільш важлива з точки зору логіки сторона наукового методу [17, с.139].

По-четверте, розуміння «поняття» як універсальної форми знання, в яку певним чином впорядковуються результати також і історичного наукового дослідження. Зазвичай, наголошує Г. Ріккерт, термін «поняття» використовується у розумінні засобу викладення результатів дослідницької роботи в методології природознавчих наук. Однак з логічної точки зору правомірно називати поняттями також і такі мисленнєві побудови, в котрих схоплюється історична сутність дійсності, оскільки обидва логічні процеси спрямовані на перетворення та спрощення дійсності з метою її наукового трактування, у чому і полягає загальний сенс побудови понять [15, с.272].

У концепції Е. Кассієра місце поняття (логічної форми) як універсального критерію опосередкування дійсності займає новий принцип (засіб) оформлення духу в його окремих основних напрямках (мові, мистецтві, релігії, міфі) – символ (знак) або «символічна форма» [8, с.26].

По-п'яте, розробка теорії цінностей, проблеми смислу та пов'язаного з ним поняття значення. Принципом історичного утворення понять, за Г. Ріккертом, є співвіднесення матеріалу з певною культурною цінністю. Історик розчленовує дійсність на істотні і неістотні елементи відповідно до всезагальних цінностей (наприклад, цінності держави, мистецтва, релігії). Спільність системи цінностей забезпечується розумінням її як значимої усіма членами тієї чи іншої спільноти [17, с.141, с.158-159].

По-шосте, підкреслення історичного характеру істини в її застосуванні у гуманітарних дисциплінах. Об'єктивність індивідуалізуючого методу і, відповідно, результатів дослідження в історичній науці, за Г. Ріккертом, обґрунтовується всезагальністю системи культурних цінностей, її інтерсуб'єктивністю [16, с.125]. На думку Е. Кассієра, «даність» об'єкту гуманітарного пізнання обумовлює («задає») його об'єктивність. Наука, мова або мистецтво мають «об'єктивуюче» значення не тому, що відтворюють дійсність, яка існує сама по собі, а тому, що вони її творчо формують, являючи собою певні способи та напрямки об'єктивації [8, с.37].

О. С. Лаппо-Данілевський, звертаючи увагу до епістемологічної природи історичної дійсності, як критерії істинності історичної науки пропонує принцип системної єдності свідомості та «координацію фактів», наближаючись таким чином до ідеї сучасної когерентної теорії істинності: «знання, яке він [історик] отримує про кожний новий факт, що його цікавить, повинно бути співвіднесене із знанням про інші, вже відомі йому факти. Якщо така координація досягається, то свідчення про факт, співвіднесене з іншими, вважається ним певною мірою вірогідним» [11, с.499].

На проблемі історичної зумовленості категорії «істинності» в історико-гуманітарних дослідженнях наголошували у своїх роботах Г. Зіммель і М. Вебер, у поглядах яких прослідковується певний синтез ідей позитивізму (принцип всезагальності позитивного знання) і неокантіанства (теорія цінностей як системи «об'єктивних» смислів, котрі характеризуються своєю «значимістю», конститууюча роль суб'єкта пізнання).

Таким чином, підводячи загальний підсумок, можемо стверджувати, що методологічною основою сучасної нарративної філософії історії виступає неокантіанська філософія історії. Визначення «поняття» як універсальної форми організації знання, характерної також і для ідеографічних або історичних наук, стало передумовою для пошуку адекватних форм організації історичного знання на більш високому, теоретичному рівні. В якості такої форми організації та

репрезентації історичного знання, функціонально аналогічної теорії в природничих і точних науках, на сьогодні в межах нарративної філософії історії пропонується розглядати історичний нарратив. Перспективи подальших досліджень зазначеного питання полягають у більш детальному і розгорнутому аналізі різноманітних форм організації знання в природничих, точних і гуманітарних науках.

Бібліографічні посилання:

1. **Анкерсмит Ф.Р.** Нарративная логика. Семантический анализ языка историков / Ф.Р. Анкерсмит; пер. с англ. О. Гавришиной, А. Олейникова / Под науч. ред. Л.Б. Макеевой. – М.: Идея-Пресс, 2003. – 360 с.
2. **Анкерсмит Ф.Р.** Шесть тезисов нарративной философии истории // Анкерсмит Ф.Р. История и тропология: взлет и падение метафоры / Ф.Р. Анкерсмит; пер. с англ. М. Кукарцева, Е. Коломоец, В. Катаева. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – С. 117-132.
3. **Барт Р.** Введение в структурный анализ повествовательных текстов / Ролан Барт; пер. с фр. Г.К. Косикова // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX – XX вв.: трактаты, статьи, эссе./ сост., общ. ред. Г.К. Косикова. – М., 1987. – С. 387-422.
4. **Барт Р.** Дискурс истории // Барт Р. Система моды. Статьи по семиотике культуры / Ролан Барт; пер. с фр., вступ. ст. и сост. С.Н. Зенкина. – М.: Издательство им. Сабашниковых, 2003. – С. 427-441.
5. **Брокмейер Й.** Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы / Й. Брокмейер, Р. Харре; пер. с англ. Е.А. Мамчур // Вопросы философии. – 2000. – №3. – С. 29-42.
6. **Данто А.** Аналитическая философия истории / Артур Данто; пер. с англ. А.Л. Никифорова, О.В. Гавришиной / под науч. ред. Л.Б. Макеевой. – М.: Идея-Пресс, 2002. – 292 с.
7. **Карабаева А.Г.** Нарратив в науке и образовании / А.Г. Карабаева // Инновации и образование: Сборник материалов конференции. Серия «Symposium». – Вып. 29. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2003. – С. 89-96.
8. **Кассирер Э.** Логика наук о культуре / Эрнст Кассирер // Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке. – М.: Гардарики, 1998. – С.7-154. – («Лики культуры»).
9. **Коллингвуд Р.Дж.** Идея истории. Автобиография / Робин Джордж Коллингвуд; пер. с англ. Ю.А. Асеева. – М.: Изд-во «Наука», 1980. – 486 с.
10. **Кукарцева М.А.** Эпистемологические проблемы лингвистического поворота в историографии / Марина Алексеевна Кукарцева // Эпистемология и философия науки. – 2006. – №1. – С. 110-130.
11. **Лаппо-Данилевский А.С.** Методология истории / Александр Сергеевич Лаппо-Данилевский. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2006. – 472 с.
12. **Малинкин А.Н.** Эрнст Кассирер / А.Н. Малинкин // Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке; пер. с нем. и комментарии С.О. Кузнецова и Б. Вимера. – М.: Гардарики, 1998. – С. 724-729. (Лики культуры).
13. **Мишалова Е.В.** Исторический нарратив как форма организации и репрезентации исторического знания / Елена Виталиевна Мишалова // Философия и эпистемология истории – 2012. – №1. – С. 157-173.
14. **Рикёр П.** Время и рассказ: в 2 т. / Поль Рикер; пер. с фр. Т.В. Славко / науч. ред. И.И. Блауберг. – М.; СПб.: Университетская книга, 1998. – (Книга света). Т. 1. Интрига и исторический рассказ. – 1998. – 313 с.
15. **Риккерт Г.** Границы естественнонаучного образования понятий: Логическое введение в исторические науки / Генрих Риккерт; пер. с нем. Л. Воден / вступ. ст. Б.В. Маркова. – СПб.: Наука, 1997. – 532 с. – («Слово о сущем»).
16. **Риккерт Г.** Науки о природе и науки о культуре / Генрих Риккерт; пер. с нем. и науч. ред. И.Г. Гессена // Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / общ. ред. и предисл. А. Ф. Зотова. – М.: Республика, 1998. – С. 44-128. – (Серия «Мыслители XX века»).
17. **Риккерт Г.** Философия истории / Генрих Риккерт; пер. с нем. и науч. ред. И.Г. Гессена // Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / общ. ред. и предисл. А.Ф. Зотова. – М.: Республика, 1998. – С. 130-204. – (Серия «Мыслители XX века»).
18. **Рустин М.** Размышления по поводу поворота к биографиям в социальных и гуманитарных науках / Майкл Рустин // ИНТЕР. – 2002. – №1. – С. 7-24.
19. **Троцук И. В.** Нарратив как междисциплинарный методологический конструкт в современных социальных науках / Ирина Владимировна Троцук // Вестник РУДН. Серия «Социология» – 2004. – №6-7. – С. 56-74.
20. **Трубина Е. Г.** Нарратология: основы, проблемы, перспективы. Материалы к специальному курсу / Елена Германовна Трубина. – Екатеринбург: УрГУ, 2004. – 152 с.
21. **Тюпа В.** Очерк современной нарратологии / Валерий Игоревич Тюпа // Критика и семиотика.

22. Уайт Х. Метаистория: Историческоевоображение в ЕвропеXIX века / Хейден Уайт; пер с англ. под. ред. Е.Г. Трубиной, В.В. Харитоновой. – Екатеринбург: Изд-во Урал. Ун-та, 2002. – 528 с.

23. Шейгал Е.И. Многоликий нарратив / Елена Иосифовна Шейгал // Политическая лингвистика. – Вып. (2) 22. – Екатеринбург, 2007. – С. 86-93.

УДК 167.7: 17.025

А. В. Матвійчук

ЕКОЛОГІЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Сформульовано авторську концепцію нової галузі знання – екологічна деонтологія. Показана її актуальність та перспективність щодо вирішення питань екологізації предметно-практичної діяльності сучасної людини та суспільства. Окреслено місце екодеонтології у контексті сучасної інноваційної освіти.

Ключові слова: екологічна деонтологія, деонтологічне знання, екологічне знання, трансформація свідомості, інноваційна освіта.

Сформулирована авторская концепция новой отрасли знания – экологическая деонтология. Показана ее актуальность и перспективность для экологизации предметно-практической деятельности современного человека и общества. Очерчено место экологической деонтологии в контексте современного инновационного образования.

Ключевые слова: экологическая деонтология, деонтологическое знание экологическое знание, трансформация сознания, инновационное образование.

Author formulated the concept of a new field of knowledge - ecological deontology. Shown its relevance and prospects for the greening of modern man and society. Marked place of the ecological deontology in the context of modern innovation education.

Keywords: ecological deontology, ecological knowledge, ecological education, global problems, transformation of consciousness, innovative education.

© А. В. Матвійчук, 2012

Постановка проблеми. Однією з форм реакції на глобальну екологічну ситуацію, що склалася на початку ХХІ ст., є підвищена увага до проблематики взаємодії суспільства і природи. Фактично загальноновизнаним переконанням стала теза, що збереження природи, відновлення екологічного балансу має загальнолюдську цінність. Водночас, у повсякденній практиці ми можемо констатувати, що попри загальне сприйняття ідей дружнього ставлення до природи та необхідності екологізації свідомості, реальних перетворень у цьому плані не відбувається. Загальна парадигма предметно-практичної діяльності людини та суспільства за своїм змістом залишається антропоцентричною, а виробнича діяльність здебільшого не корелюється з об'єктивними екологічними закономірностями.

На наше переконання, завдання екологізації предметно-практичної діяльності суспільства, переходу до парадигми екоцентризму (біоцентризму, природоцентризму), формування нового змісту екологічної свідомості сучасної людини зумовлює необхідність спільних зусиль представників природознавчих та гуманітарних наук. Інтеграція ідейних, теоретичних та методичних здобутків натуралістів та гуманітаріїв є передумовою гармонізації відношення «Людина – Природа». Свого часу, результатом такої взаємодії стало виникнення екологічного знання як специфічного наукового феномена із значним евристичним потенціалом. Згодом це підтвердилося набуттям екологією світоглядного статусу. Нині ж, на нашу думку, застосування подібного інтеграційного підходу доречно у контексті філософсько-методологічного обґрунтування авторської концепції нової наукової галузі – екологічна деонтологія [3; 4]. Її ми розглядаємо як засіб напрацювання наукових знань про обов'язок і норми належної поведінки людини у процесі взаємодії з природою.

Отож, **метою** цього матеріалу є показати наукову актуальність екологічної деонтології та її місце в контексті сучасної інноваційної освіти.

Теоретичною основою дослідження під час осмислення та формування концепту «екологічної деонтології» та вирішення проблеми його теоретико-методологічного оформлення стали праці з філософії науки та філософських проблем екології вітчизняних філософів і методологів науки, як-от Т. Гардашук, Е. Гірусов, Ф. Гіренок, М. Голубець, В. Деркач,